

Medikohistorična rubrika

DR. HANS HARPF (1866–1938) USTANOVITELJ BOLNIŠNICE V SLOVENJ GRADCU PRED 110 LETI

Franc Verovnik

Skrb za obolele in siromašne ima že dolgo tradicijo v »mestecu med gorami«, kot je Slovenj Gradec slikovito imenoval pisatelj Ksaver Meško. Že leta 1419 je Janez iz Loke ustanovil mestni špital, ki je bil bolj nekakšen azil za ubožne in ne prava bolnišnica (1). Stal je nedaleč stran od zdajšnje bolnišnice, ob cerkvi Svetega Duha, ki je znana tudi kot Špitalska cerkev. Ubožna hiša je svojemu namenu služila skoraj pol tisočletja. Ob koncu 19. stoletja so si v nekaterih krajih slovenskega dela Štajerske začeli resno prizadevati, da bi ustanovili prave bolnišnice. V Slovenj Gradcu je bil pri tem najbolj zaslužen zdravnik dr. Hans Harpf.

Dr. Hans Harpf se je rodil 10. aprila 1866 v »nemškem« Gradcu (Graz v Avstriji), umrl je 16. oktobra 1938 v Slovenj Gradcu. V Gradcu je študiral medicino in se izpopolnil za kirurga. Ni natančno znano, kdaj je začel svoje delo v Slovenj Gradcu. Vemo, da je bil v devetdesetih letih 19. stoletja okrajni zdravnik (Districtsarzt) in vodja okrajne zasilne bolnišnice (Bezirksnotspital) v mestu. Bolnišnica ni imela stalne stavbe in se je do leta 1896 večkrat selila. Verjetno se je zato odločil, da bo poskušal zanj pridobiti ustrežno zgradbo. Njegova prizadevanja so se uresničila leta 1896. Tedaj je okrajna hranilnica v Slovenj Gradcu podarila posestvo Maierhof na vzhodnem delu mesta slovenjgraškemu okrajnemu glavarstvu, ki je poslopja na posestvu namenilo za okrajno bolnišnico. Prve bolnike so sprejeli aprila istega leta. Štajerska deželna vlada v nemškem Gradcu je nato s sklepom 1. julija 1896 tudi uradno ustanovila zasilno bolnišnico. To je bil v resnici začetek prave bolnišnične dejavnosti v tem mestu (2). Vendar so bila s tem pričakovanja dr. Harpfa le deloma izpolnjena. Še naprej si je prizadeval za ustanovitev javne bolnišnice in izgradnjo novega poslopja. V dopisih oblastem je poudarjal, da je v okraju s 14.000 prebivalci potrebna večja bolnišnica zaradi številnih bolezni. Potrebe je utemeljeval tudi z večjim dotokom delovne sile ob izgradnji železniške proge med Velenjem in Dravogradom, kar je obetalo še več bolnikov. S spretno zvijačo mu je uspelo prepričati oblasti, da so privolile v zahteve. Ob obisku komisije štajerske deželne vlade je namreč napolnil stavbo zasilne bolnišnice do zadnjega kotička. V ta namen je vanjo zvalil veliko bolnikov, sprejel je tudi nekaj telesno zdravih siromakov in jim obljubil hrano. Zasedli so vse postelje in zasilna ležišča, mnogi so ležali kar na tleh v sobah in po hodnikih. Nevzdržne razmere so prepričale komisijo, da zares primanjkuje prostorov in postelj. Deželni zbor je nato 3. marca 1897 v Gradcu (Graz) izglasoval predlog o ustanovitvi in izgradnji javne bolnišnice (Öffentliches Krankenhaus) v Slovenj Gradcu, kar je bilo nato potrjeno s cesarskim zakonom 14. junija 1898. Njen vodja je postal dr. Harpf. Isto leto so začeli graditi novo stavbo bolni-

šnice v neposredni bližini obstoječe in pravokotno nanjo. Obe zgradbi je povezoval pozidan koridor. Nova stavba je bila tipizirana bolniška zgradba, kakršne so tedaj gradili po vseh večjih mestih Avstro-Ogrske. Hkrati z njo so postavili še posebno izolirno barako. Gradnja je bila končana 23. decembra 1899, le tri dni potem, ko je bila uradno odprta železniška proga iz Dravograda v Velenje (3). Še isti dan so preselili bolnike v osrednje poslopje s 110 posteljami in v izolirno barako z 21 posteljami.

V prejšnji zasilni bolnišnici je bolnike negoval en sam strežnik, dr. Harpf pa je prihajal vanjo zdraviti le občasno. Z ustanovitvijo javne bolnišnice je postal njen vodja in edini stalno zaposleni zdravnik, hkrati pa je obdržal tudi zasebno ordinacijo. Opravljal je manjše operacije, za večje posege so morali bolniki v Maribor ali nemški Gradec. Pri delu na kirurškem in na tako imenovanem splošnem oddelku so mu sprva pomagali razni sekundariji. Leta 1911 se je iz splošnega oblikoval interni oddelek. Za predstojnika je bil imenovan prim.dr. Ferdo Kunej. O podrobnostih Harpfovega dela v bolnišnici žal ni ohranjenih veliko podatkov, ker je bil dolgo zamolčan zaradi svojega nemškega porekla in prepričanja. Znano je, da je imel vzorno urejeno dokumentacijo bolezenskih primerov, slovel pa je bolj zaradi izrednega spomina. Dovolj zgovorni so fotografski posnetki, ki ga prikazujejo kot operaterja s kirurško ekipo ob operacijski mizi ali pa za rentgensko napravo, ki jo je nabavil za potrebe bolnišnice in s pridom uporabljal. Ohranjeni so namreč rentgenski posnetki zlomov kosti bolnikov, ki jih je zdravil dr. Harpf.

Dr. Harpf je uspešno vodil javno bolnišnico do konca prve svetovne vojne leta 1918, ko so ga menda zaradi njegovega nemškega porekla in nazora precej neljubivega odslovili. Poslej je opravljal le še delo zasebnega zdravnika v svoji hiši na Celski cesti. Starejši Slovenjgradčani se ga spominjajo kot manjšega bradatega moža čokate postave. Nikoli se ni dobro naučil slovenščine, čeprav je bila njegova žena slovenskega porekla, doma iz Savinjske doline. Res je tudi, da je v tistih časih večina ljudi govorila ali vsaj za silo razumela nemško. Verjetno je pod novo oblastjo živel precej zagrenjeno, saj je ostal prepričan Avstrijec, čeprav

je bil še vedno zelo spoštovan zdravnik in nekaj časa celo član občinskega odbora. Zanimiv je opis njegove osebnosti v knjigi *Vse visi na popkovini*, v kateri se spominja srečanja z njim slovenjgraška babica Marija Ovčar, pomočnica pri porodih (4). V poglavju *Kot žafran drag star zdravnik* piše, da so kmetje v času po svetovni vojni še vedno raje kot mlajše slovenske zdravnike klicali starega, le nemško govorečega podeželskega zdravnika. Ta je za obiske k porodnicam zahteval, da so poklicali tudi njo, čeprav jo je komajda poznal. Tako je ob nekem obisku pri porodnici, do katere sta se pripeljala na kmečkem vozu, pripravil pravicato uprizoritev. Prekladal je sem in tja razna orodja, instrumente, klešče, kakor da bi se taka umetnina do tedaj še nikoli ne bila dogodila in bi bilo to namenjeno le porodnici in soprogu. V resnici je za srečen porod imela največ zaslug babica, ki je s kate trom spraznila sečni mehur in je nato porod potekal docela normalno. Seveda je porodničar kmetu samo za svoje delo takoj predložil precej popopran račun. Opisana zgodba je v nasprotju s pripovedovanjem gospoda Vinka Cajnka (rojen leta 1911), ki je dr. Harpfa dobro poznal. Po njegovem je bil dr. Harpf dobričina, ki za svoje usluge ni veliko zaračunal ali pa sploh nič.

Dr. Hans Harpf pa ni bil samo zdravnik. Verjetno si je zaradi svojega dužbenega položaja in težavnosti zdravniškega poklica izbral še druge dejavnosti, pri katerih je dosegel lepe uspehe. Ob njegovem prihodu je bil Slovenj Gradec sorazmerno majhno deželno knežje mesto. Med meščani so bili Slovenci v manjšini, večina prebivalcev je govorila nemško. Njihovi predniki so živeli v mestu že več stoletij ali pa so se sem priselili v 19. stoletju iz drugih krajev monarhije. Vsi ti so se šteli za Avstrijce. Njihove zasluge zaradi tega seveda niso nič manjše, saj so mestu vtisnile neizbrisni pečat. Tudi dr. Harpf je postal vnet pobudnik kulturnega življenja, čeprav seveda le za nemško govoreče meščane. Tako ga vidimo na fotografiji kot slavnostnega govornika ob odkritju spominske plošče na rojstni hiši skladatelja Huga Wolfa leta 1903. Še zlasti je podpiral nemški pevski zbor in imel precej zaslug pri ustanovitvi mestne nemške šole. Vendar ni skrbel samo za svoje duhovno življenje, temveč se je zavedal velikega pomena življenja in gibanja v naravi. Bil je med prvimi smučarji v mestu in je za ta šport navdušil vse člane svoje družine. Še posebej navdušen je bil nad planinstvom. Postal je predsednik tedanjega slovenjgraškega planinskega društva, ki je spadalo k Nemško-avstrijskemu planinskemu združenju (Sektion Klagenfurt des Deutsch-Österreichischen Alpenvereines, Gau Karawanken). Bil je glavni pobudnik in organizator gradnje planinske kočice na Uršlji gori pred več kot 90 leti (5). Nastala je iz prejšnje pritlične kamnite pastirske hiše, ki so jo povišali v enonadstropno in ustrezno opremili v približno letu dni. Znana je Harpfova skupinska fotografija, ki jo je posnel ob otvoritvi kočice 14. julija 1912. Zanimiv je pogled na planince, oblečene po tedanji modi v dolge temne pelerine, opremljene s pohodniškimi palicami, in na dame v dolgih krilih. Dr. Harpf pa ni bil samo ljubitelj Uršlje gore in planin okrog Slovenj Gradca. Ohranjeni so namreč njegovi

fotografski posnetki z izletov v Savinjske Alpe, kot je npr. posnetek stare kočice na Korošici ali Harpfov portret v družbi z ženo na Okrešlju.

Iz doslej povedanega je možno razbrati, da je bil dr. Harpf tudi navdušen ljubiteljski fotograf. S svojo fotografsko kamero je ustvaril ogromno posnetkov na steklene plošče. Večina je črno belih, nekateri med njimi pa so tudi barvni. Odlikuje jih velika ostrina in izjemna kompozicija motivov. Na njih je ohranil podobe iz življenja svoje družine, vsakdanjega dela v bolnišnici, pomembnih dogodkov v Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini, naravnih in kulturnih znamenitosti teh krajev. Še posebej so zanimivi posnetki velikega požara v Slovenj Gradcu leta 1903 in seveda različni prizori z Uršlje gore. Mnogo njegovih fotografij je služilo za izdelavo razglednic Uršlje gore, ki segajo v čas pred otvoritvijo kočice in vse tja do prvih let po prvi svetovni vojni. Obiskovalci kočice so jih pošiljali daleč po svetu in tako širili sloves Uršlje gore in krajev okrog nje. Verjetno je vseh ohranjenih fotografij dovolj, da bi se jih splačalo podrobneje raziskati, sistematično obdelati in na primeren način predstaviti. S pomočjo njegove obsežne fotografske dediščine bi namreč lahko videli naše kraje in življenje v njih pred skoraj sto leti, takratne ljudi in dogodke. Šele zbrana in urejena fotografska zapuščina bi nam v celoti razodela pomen in razsežnost te ljubiteljske dejavnosti dr. Harpfa.

Viri

1. Plešivčnik D. Kronika bolnišnic okrog Uršlje gore in Pece. In: Med Peco in Pohorjem, zbornik. Maribor: Založba Obzorja, 1965: 217-234.
2. Plešivčnik D. 100 let bolnišnice v Slovenj Gradcu na tem prostoru. In: Splošna bolnišnica Slovenj Gradec pred 100 leti tu in danes, zbornik. Slovenj Gradec: Splošna bolnišnica Slovenj Gradec, 1996: 5-24.
3. Grabner V, Rustja K, Simoniti J. Mislinjska železniška proga. Slovenj Gradec: Koroški pokrajinski muzej, 1999: 16.
4. Hory L. Kot žafran drag star zdravnik. In: Vse visi na popkovini. Maribor: Založba Obzorja, 1989: 37-43.
5. Verovnik F. 90 let kočice na Uršlji gori. Koroški fužinar 2002; 52: 63-64.

Jubileji

PROF. DR. IVO RAIŠP
OSEMDESETLETNIK

Franc Verovnik

Letos praznuje visok življenjski jubilej prof. dr. Ivo Raišp, eden od najpomembnejših zdravnikov slovenjgraške bolnišnice. Po njegovi zaslugi je postala bolnišnica znana daleč naokrog. Pri njem so se zdravili številni bolniki od blizu in daleč. Pritegnil jih je s svojim strokovnim znanjem in humanim odnosom do vsakega od njih. Bil je pojem specialista internista, ki zna pomagati bolnikom, nad katerimi so drugi že obupali.